

CHRIST IN THE HISTORY OF CULTURE

Daniel Ioan MICLEA

PhD Candidate Babeş-Bolyai University of Cluj-Napoca

Abstract: The birth of Jesus Christ was the greatest event in human history. From now on, everything would relate to His image and not only religion would be affected, but all other aspects: painting, literature, sculpture, music, art in a word. But more than a report, Jesus became a role model, an important and concrete source of inspiration.

I will talk about, Christ, an element of inspiration in Byzantine culture, then I will present God the creator of the image in the universe, I will approach the cross as culture, as a symbol of sacrifice, how Christ Influences the Renaissance and He the example of the perfect Man, Jesus, authority in the conception of the reformers.

Keyword: culture, cross, Christ, image, reform.

Introducere

Nașterea lui Iisus Hristos a fost cel mai mare eveniment din istoria omenirii. De aici înainte, totul avea să se raporteze la imaginea Lui și nu doar religia va fi afectată, ci toate celelalte aspecte: pictura, literatura, sculptura, muzica, arta într-un cuvânt. Dar mai mult decât o raportare, Iisus a devenit un model, o sursă de inspirație importantă și concretă.

În continuare, voi prezenta doar câteva culturi care L-au avut pe Iisus ca model.

Hristos, element de inspirație în cultura bizantină

Cultura bizantină are ca predecesoare sinagoga de la Dura cu toate decorurile și pictura sa. Carl H.Kraeling spunea: "Pictura de la Dura își justifică pe deplin numele de predecesor al artei"¹

Arta religioasă era interzisă în cultul iudaic unde este prezentată ca idolatrie, „Să nu-ți faci chip cioplit, nici vreo înfățișare a lucrurilor care sunt sus în ceruri, sau jos pe pământ, sau în apele mai de jos decât pământul.” (Exod 20,4), totuși, în urma săpăturilor arheologice de la Dura Europas, din secolul al XX-lea au arătat că Decalogul nu a împiedicat iudaismul contemporan și creștinismul timpuriu să creeze icoane și să le expună în locașurile de cult.

Semnificația imaginii lui Iisus Hristos în concepția iconoclaștilor

În ceea ce privește reprezentarea prin pictură sau sculptură a lui Iisus, au existat mai multe direcții și mai multe opinii.

Pentru început, putem prezenta gruparea din care fac parte adversarii imaginilor. Un exemplu este Eusebiu din Cezarea, ce îi răspunde următoarele surorii împăratului Constantin (care îi cerea printr-o scrisoare o icoană a lui Hristos): „Nu știu ce te-a putut determina să ceri pictarea unei icoane a Mântuitorului nostru. Pe care icoană a lui Hristos

¹ Carl H. KRAELING, *The Synagogue*, KTAV Publishing House, New York, 1979, p.384.

o dorești? Pe cea adevărată și neschimbată care să-i înfățișeze chipul cu fidelitate sau imaginea pe care și-a asumat-o în numele nostru atunci când și-a luat <<chip de rob>>?”².

Din aceste cuvinte reiese că imaginea adevărată a lui Iisus nu poate fi reprodușă fiindcă imaginea umană a Lui Hristos a fost tranzitorie. El a venit pe pământ, și-a asumat acel chip „de rob” în numele nostru, dar nimeni nu poate spune ce chip a avut înainte de această întrupare.

Apoi Sinodul de la Niceea din 325, stabilea și el statutul lui Hristos, ca adevărata imagine a Tatălui în interiorul Sfintei Trinități. Pentru Împăratul Constantin al-V-lea, nici o imagine nu-L poate reprezenta pe Hristos, ci numai pâinea euharistică care este “o imagine a trupului lui Hristos, luând forma acestuia.”³ Cu prilejul Sinodului ecumenic de la Calcedon, care a avut loc în anul 451, au fost discutate cele două firi ale lui Hristos : cea divină și cea umană.

Datorită celor două firi, adversarii imaginilor au arătat că Hristos este mai presus de orice înțelegere sau descriere, El fiind asemenea cu Dumnezeu, transcendent. Artiștii, nu au dreptul să-L reprezinte fiindcă trupul lui Hristos depășește competența reprezentării artistice. Cei care îi reprezintă divinitatea încearcă să reprezinte natura esențială care este mai presus de orice descriere, iar dacă artistul, dimpotrivă, nu îi reprezintă divinitatea atunci el desparte cele două firi ale lui Hristos prezentând o imagine incompletă.

Iconoclaștii considerau că “este degradant și înjositor să-L înfățișezi pe Hristos prin reprezentari materiale, când de fapt, trebuie să ne limităm la o reprezentare mentală ... prin sanctificare și virtute”⁴. Cei care se roagă la icoane violează ceea ce se spune în Evanghelia lui Ioan “Dumnezeu este Duh”, iar cei ce I se închină trebuie să se închine în duh și adevăr », deoarece reprezentarea exterioară, materială, lua locul Duhului.

Așadar adversarii creștini ai icoanelor din Bizanțul secolului al-VIII-lea și al-IX-lea erau “continuatorii unei istorii remarcabile –iudaică, greacă, creștină – de luptă împotriva reprezentărilor fizice nedemne ale sacralului, potrivit căreia Iisus Hristos însuși este Imaginea Adevărată, orice altă imagine fiind falsă”⁵.

Dumnezeu creatorul imaginii în univers

Privin dintr-o altă perspectivă, există o altă grupare, anume aceea a creștinilor care erau adepții icoanelor. Aceștia considerau că o icoană creștină nu este un idol, ci o imagine a Imaginii (cum, de altfel, literatura este considerată o copie a copiei). Ei nu combat ideea că Iisus este chipul lui Dumnezeu Tatăl, dar spun că acest chip s-a făcut om și prin nașterea Sa din Fecioara Maria, El a devenit fizic și material.

Un alt argument folosit de apărătorii imaginilor, a fost acela legat de inventatorul imaginilor. Astfel, la întrebarea: Cine a inventat imaginile ?, Ioan Damaschinul afirmă:

² Jaroslav PELIKAN, *Isus de-a Lungul Secolelor*, București, Edit. Humanitas, 2000, p.103.

³ Ibidem, p.104.

⁴ Ibidem, p.105.

⁵ Ibidem, p.106.

”La origine Dumnezeu a fost primul creator de imagini din univers.”⁶ Așadar a-l venera pe Fiul lui Dumnezeu nu înseamnă idolatrie ci, dimpotrivă, aceasta este o cinstire adusă imaginii Fiului care trece și asupra Tatălui care este prototipul.

Utilizarea cuvântului “imagine” în sens istoric a dovedit că mintea umană nu poate percepe realitatea spirituală decât prin intermediul imaginilor fizice. Pentru argumentarea acestei idei dăm exemplul: “memoria evenimentelor trecute este o imagine , al cărei scop este să vorbească generațiilor viitoare despre ceea ce s-a întâmplat și să le învețe ce înseamnă virtutea și viciul”.⁷ „Cine l-a făcut pe om l-a făcut ca promisiune”⁸ Prin faptul că Dumnezeu l-a creat pe om după “chipul și asemănarea Sa” ,El a creat o imagine și o anticipare a venirii lui Iisus care este prezentat ca Al Doilea Adam. Totuși, umanitatea lui Hristos reprezentată în icoane, este “o umanitate scăldată în prezența divinității”⁹.

Astfel, au existat două teorii: una care era împotriva reprezentării fizice a divinității susținută de iconoclaști și una care era susținută de adepții icoanelor (iconofililor).

Cultura crucii

Cultura medievală apuseană a pus accent pe Hristos cel răstignit, a fost interesată de jertfa lui Iisus, de obiectul pe care a fost El jertfit, de cruce. Evangheliile conțin informații despre mai puțin de o sută de zile din viața lui Iisus, însă ultimele zile ale sale sunt descrise în amanunt, aproape oră cu oră și culminează cu cele trei ore petrecute pe cruce. Tocmai din această cauză s-a ajuns să se pună un deosebit accent pe cruce, cu toate că în Noul Testament folosirea semnului crucii ca simbol distinctiv și mijloc de apărare împotriva puterii demonice nu este menționată, și nu este o alternativă plauzibilă.

Semnul crucii domină Evul Mediu

În istoria creștină semnul crucii apare foarte timpuriu. În primul rând, Tertulian afirmă “în orișice moment al vieții, de câte ori ieșim din casă sau intrăm în casă... în clipe obișnuite ale vieții de zi cu zi, ne facem pe frunte semnul crucii”¹⁰ ceea ce arată că există o tradiție care, deși nu e stabilită de Biblie, este respectată de toți. « Semnul este deci o experiență reală care mă trimite către altceva »¹¹ Astfel, semnul crucii a ajuns să domine cultura Evului Mediu, el fiind întâlnit în literatură, muzică, arte plastice și arhitectură.

În ceea ce privește literatura, ea apare în poemul figurativ care “combină forma poetică cu cea vizuală variind lungimea versurilor pentru a obține conturul dorit, la care se putea adăuga și alte figurii”¹². Se consideră că adevărata cruce a lui Iisus a fost

⁶ Jaroslav PELIKAN , op cit., p.110.

⁷ Ibidem, p.109.

⁸ Luigi GIUSSANI, *Sensul religios. Prima parte a ParCursului*, București, Edit. Arhiepiscopiei Romano-Catolice, 2000, p.84.

⁹ Jaroslav PELIKAN, *op.cit.*, p.111.

¹⁰ Ibidem,p.115.

¹¹ Luigi GIUSSANI, *op.cit.*,p.173

¹² Idem, p.122.

descoperită de mama împăratului Constantin, Elena, care a găsit trei cruci, dar “cu ajutorul harului divin ea a reușit să afle care este crucea autentică, punându-le pe fiecare în parte pe un trup nensuflit; cea care l-a sculat pe om din morți era crucea adevărată”¹³. De aceea, se consideră că semnul crucii are puteri deosebite, el fiind considerat un talisman împotriva răului, o putere care vindecă trupurile umane. Așadar “simpla vedere a unei cruci putea domoli febra, potoli isteria sau opriri hemoragia pe câmpul de luptă sau în turniruri. Uneori putea chiar să învie morții”¹⁴.

În folclorul slavilor și transilvănenilor, **forma crucii** avea puteri deosebite împotriva vampirilor, fapt care adevărește existența unei credințe antice și medievale în prezența și puterea demonilor. Socrate consideră crucea puterea lui Dumnezeu în războaie, iar Eusebiu o numește “crucea aducătoare de izbândă” deoarece ea a fost instrumentul izbânzii asupra puterii diavolului.

Crucea simbol al jertfei

Pe cruce s-a dat lupta dintre Dumnezeu și diavol, ea este locul unde Fiul lui Dumnezeu ispășește păcatul lumii întregi, învinge moartea și împărățește veșnic. Ioan Damaschinul spune că :prin “**cuvântul crucii** se cheamă puterea lui Dumnezeu, căci voința lui Dumnezeu, adică Victoria asupra morții, ni s-a dezvăluit prin cruce”.¹⁵

O altă accepțiune a crucii este **înțelepciunea crucii**. Prin moartea Sa pe cruce Iisus a dovedit răbdare și ascultare dar și o nespusă dragoste pentru oameni, de aceea El reprezintă un model de supunere, de iubire. Și astfel sensul fundamental al înțelepciunii crucii este arătat de cuvintele lui Iisus: “*Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are , ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi*”(Ioan 15:13).

Forma crucii este legată și ea de înțelepciunea crucii, deoarece ea simbolizează cuprinderea tuturor căilor lui Dumnezeu, brațul vertical și cel orizontal reprezentând lățimea și înălțimea universului, iar punctual lor de convergență, unde a fost capul lui Hristos, reprezintă unitatea și armonia a toate câte sunt întru Hristos cel Răstignit”¹⁶. De aceea putem spune ca o concluzie că înțelepciunea crucii dezvăluie atât etica umană cât și iubirea divină. Deci societatea și cultura medievală din Răsărit și din Apus au fost dominate de semnul crucii care a fost ilustrat fie literar, fie figurativ.

Influența lui Iisus asupra Renașterii.Exemplul Omului perfect

Renașterea secolelor al XIV –lea și al XVI –lea a fost dominată de două teme majore și anume: “*descoperirea omului și a lumii*” și “*dezvoltarea individualității*”. În ceea ce privește influența pe care o are Iisus asupra Renașterii, ea este una deosebit de mare. Erasmus din Rotterdam identifică Renașterea cu persoana lui Iisus: “ce altceva este fiziofonia lui Hristos , decât reînțoarcerea naturii umane la binele originar care a însoțit creația” ¹⁷ . Scena care i-a influențat pe renaștentiști este dialogul dintre Iisus și Nicodim

¹³ Jaroslav PELIKAN, *op. cit* , p.117.

¹⁴ Jaroslav PELIKAN, *op.cit*,p.116.

¹⁵ Ibidem, p.114.

¹⁶ Idem, p.115.

¹⁷ Idem,p.171.

și mai ales cuvintele spuse de Marele Învațator: “omul trebuie să se nască din nou”. Pentru Konrad Burdach, Renașterea este cea “ care stabilește un nou concept de umanitate, de artă și viață literară și științifică ce se naște nu din opoziția față de religia creștină, ci din deplina vitalitate a unei renașteri religioase ”¹⁸ Astfel, simbolul Renașterii a fost Omul, care reprezintă întreaga umanitate, dar nimeni nu poate fi numit așa în afară de Iisus Hristos care era numit cu acest titlu în tradiția creștină.

În portretul *Mântuitorului* aparținând pictorului, Domenikos Teotokopulos, cunoscut sub pseudonimul El Greco, pentru a-l reprezenta pe Iisus ca Om Universal, în care umanitatea întreagă este prezentă, artistul folosește ca model, un tânăr evreu din Toledo, având în vedere că Iisus a fost evreu. În acest tablou Iisus apare așa ca în Schimbarea la față, lumina neasemănându-se cu lumina zilei, ci fiind mai mult o explozie supranaturală de culoare. De aceea, această pictură e considerată rezultatul unei sinteze dintre unele tradiții artistice, mistice și teologice diferite.

Dante Aligheri, ocupă un loc important în istoria viziunii renaștentiste asupra lui Iisus, deoarece inspirația lui pentru Omul Universal, pentru poezie și politică, nu poate fi despartită de Isus. În prima sa carte, *Vita Nuova* (Viață Nouă) este introdusă o tânără Givanna, căreia i se spune Primavera (ea va veni prima) deoarece este o predecesoare a Beatricei. Numele ei amintește de cel al lui Ioan Botezătorul, care a venit și el primul pentru a anunța venirea lui Iisus. Mergând mai departe și privind la Beatrice din *Divina Comedie*, ea apare ca întruchipare a dragostei, o “analogie și o metaforă a lui Hristos”¹⁹ deoarece ea are menirea de a-l conduce pe Dante și pe cititor la Hristos.

În ceea ce privește politica, Dante apelează la figura lui Iisus pentru a apăra drepturile imperiului împotriva pretențiilor lumesti ale papalității. În *De Monarchia* el spune că “ am proceda împotriva dorinței lui Dumnezeu, așa cum apare ea reflectată în viața și învățăturile lui Iisus, dacă am lăsa Biserica să fie Biserică, iar imperiul să fie imperiu și nu am subordona celeilalte caracterul esențial al nici uneia dintre ele ”²⁰ “ Filologia sacră ” a avut un rol important în dezvoltarea teologiei Renașterii deoarece ea a luat parte la mișcarea generală de “ reînviere a Antichității ” la care au aderat umaniștii Renașterii. Deviza acestora era “Ad fontes!” (“Înapoi la origini!”), considerând că trebuie să cunoască literatura Antichității.

În vederea realizării acestui scop, ei au învățat latina, dar și mai importantă, a fost reînvierea interesului pentru studierea limbii grecești. Faptul acesta a dus la cunoșterea a numeroase opere (*Iliada*, *Odiseea*), dar textul grecesc pe care toată lumea dorea mult să învețe, să-l citească, era textul Noului Testament.

Cărturarul italian Lorenzo Valla a fost cel care a inițiat această nouă orientare de a redescoperi Noul Testament în limba greacă. Într-o lucrare a sa, intitulată *Elogiul Sfântului Toma d'Aquino*, el “pledează pentru abandonarea scolasticii și reînțoarcerea la Antichitatea creștină autentică reprezentată de Augustin și alți părinți ai Bisericii, dar mai ales de Noul Testament”.²¹ În lucrarea sa *Adnotații la Noul Testament* arată că

¹⁸ Ibidem, p.171.

¹⁹ Jaroslav PELIKAN, op.cit, p.175.

²⁰ Ibidem, p.177.

²¹ Ibidem, p.179.

îndemnul prin care începe propovăduirea lui Iisus și care a fost tradus în Evul Mediu “Faceți penitență” (poenitentiam agite) este greșit, deoarece el înseamnă “Pocăiți-vă”, adică “Îndreptați-vă mintea!”

Un alt om celebru care s-a afirmat pe direcția aceasta a fost Erasmus de Rotterdam care publică în 1516 cea mai importantă operă a sa *Nuovum Instrumentum*, prima ediție tipărită a Noului Testament în limba greacă, “ce a revoluționat pentru totdeauna imaginea lui Iisus în cultura occidentală. Această versiune originală a Noului Testament a exercitat o puternică influență asupra reformei protestante”.²² Astfel renașcențiștii consideră că autenticul Iisus, Omul Universal este cel din Evangheliile a cărui viață și ale cărui învățături trebuiau să fie studiate pe baza surselor originale din Noul Testament grecesc.

Iisus , autoritatea în concepția reformatorilor

Reforma a apărut din dorința de a înlocui autoritatea bisericii instituționale cu cea a lui Hristos. Reformatorul este considerat a fi Martin Luther, un călugăr augustinian și doctor în teologie la Universitatea din Wittenberg, care la 31 octombrie 1517, afișează 95 de teze pe care le supune unei libere dezbateri teologice. El s-a ocupat în mod deosebit de epistolele apostolului Pavel, discutate mai ales în cadrul disputelor referitoare la doctrina justificării prin credință.

Refacerea legăturii cu Dumnezeu s-a făcut prin credința în viața, moartea și învierea lui Iisus. De aceea, pentru reformatori, Iisus reprezintă oglinda care arată cum să pășim pe calea credinței și ne arată drumul spre veșnicie. Pentru Luther, Iisus este “*oglanda inimii părintești* (a lui Dumnezeu) fără de care nu vedem altceva decât un judecător neânduplecat și plin de mânie”.²³

În concepția lui Jean Calvin, “*Hristos este oglinda în care trebuie să ne contemplăm*, fără a ne amăgi, propria noastră alegere”.²⁴

Iisus , Oglinda Celui Veșnic, în care ne privim

Au existat mai multe accepțiuni a acestei metafore “oglanda”. Astfel Iisus ca oglindă a celui veșnic este revelația Adevărului, Frumosului și Binelui. În ceea ce privește semnificația lui Hristos ca oglindă a Adevărului, ea a fost susținută de toți reformatorii. Luther spune că Hristos este “adevărata revelație a unui Dumnezeu ascuns [Deus absconditus] și izvorul Adevărului așa cum apare El în Scriptură”.²⁵

Semnificația lui Hristos ca oglindă a Frumosului, susținută de Luther, a dus la îmbogățirea literaturii, artei și muzicii, în timp ce, semnificația lui Hristos ca oglindă a Binelui, susținută de Calvin și-a pus amprenta asupra vieții politice.

Imaginea Celui Veșnic în concepția lui Luther și Calvin

²² Ibidem, p.180.

²³ Jaroslav PELIKAN, op.cit , p. 185.

²⁴ Ibidem, p.18.

²⁵ Ibidem, p.186.

În ce privește pictura, Luther dorește să însufleartei Evului Mediu mesajul autentic al Evangheliilor, adică umanitatea lui Hristos ce este oglindirea Celui Veșnic. El îi critică pe pictorii care o reprezintă pe Fecioara Maria, fiindcă o prezintă prea elegantă și fără modestie.

În literatură, cea mai majoră realizare a lui Luther a fost traducerea Noului Testament în limba germană, traducere ce s-a înscris în istorie. Acest fapt a făcut ca Luther să fie recunoscut ca geniu lingvistic de toți, prieteni sau dușmani lui. Mai mult, reformatoilor li se recunoște meritul de a compune unele imnuri bisericești originale, cu toate că printre ei existau unii care nu doreau compunerea lor.

Luther era de părere că Evanghelia nu trebuie să distrugă toate artele și dorea ca acestea să fie puse în slujba Celui care le-a creat și, de aceea el a dezvoltat stilurile imnurilor și coralelor din Evul Mediu, dându-le o nouă viață. Bach este un mare artist care a îmbinat în cantate și mai ales în pasiuni, aceste două elemente specifice reformei: textul Evanghelic în traducerea lui Luther și corul lutheran. Dar, imaginea lui Iisus ca oglindă a Celui Veșnic nu apare numai în cultura protestanta ci ea este prezentă și în renașterea culturală și religia generată de Reforma catolică din secolul al XVI-lea.

În lucrarea lui Luis Leon *Numele lui Hristos*, o capodoperă a Reformei din Spania, tema centrală este prezența lui Iisus. Cartea este scrisă ca o continuare, o dezvoltare a tratatului *Despre Numele Divine* a lui Pseudo-Dionisie Areopagitul. Luis de Leon este considerat atât poet, cât și filosof el fiind un bun cunoscător al gândirii lui Toma d'Aquino, care a încercat să estompeze tensiunile dintre intelect și voință, dintre cunoașterea lui Dumnezeu și dragostea Lui, prin prezentarea lui Hristos ca oglindă a Celui Veșnic. În acest fel, rațiunea și mintea lui Dumnezeu este Logosul divin, voința și iubirea lui Dumnezeu este prezentată de Mirele Ceresc și, la rândul lor, ambele sunt cuprinse în Domnul Iisus – Oglinda Celui Veșnic. Misticismul creștin ilustrat de Luis de Leon atinge înalte culturi de spiritualitate și forță literară, de aceea, el este considerat cel mai rafinat poet de limbă spaniolă.

Întorcându-ne la reformatori, unii dintre ei, cei radicali, au dorit să contemporanizeze persoana Domnului Iisus și mesajul Lui, în spiritul Evangheliei și cereau transformarea întregului sistem social, economic și politic, toate trebuiau aduse în acord cu voința lui Dumnezeu și cu legea Bibliei.

Autoritatea prezentată prin Teoria războaielor

O altă doctrină care definește concepția despre guvernare apare în reforma lui Calvin. Între cele două reforme a lui Luther și cea a lui Calvin există mai multe diferențe. Una dintre ele este legată de aspectele doctrinare precum dubla predestinare și natura prezenței trupului și sângelui lui Hristos în Cina Domnului. Dar adevărata diferență dintre cele două reforme reiese din definirea semnificației politice și sociale reprezentată de Iisus ca oglindă a Binelui.

Calvin spre deosebire de Luther nu era încredințat că cei care conduc treburile lumesti se lasă conduși de lege și rațiune, considerate elementele sănătoase ale guvernării. Pentru el, Împărăția Spirituală a lui Hristos nu este același lucru cu conducerea laică. În concepția lui, magistrații trebuie să îi supună lui Hristos puterea cu care au fost investiți, întrucât

Dumnezeu a stabilit cum să funcționeze statul și societatea. Reformatorii mai considerau, legat de preoția universală a credincioșilor, că orice credincios poate citi, înțelege și aplica învățăturile biblice.

În concluzie, putem spune că ideea cea mai importantă a reformei este aceea legată de perceperea lui Iisus ca, Oglindă a Celui Veșnic. Din aceasta reies toate celelalte credințe și teorii. Oglinda devine astfel “metafora cheie în gândirea reformatorilor”²⁶. Ea va influența toate artele (muzica și pictura în special), dar și politica. Titlul de “*Domn al păcii*” I-a fost atribuit lui Iisus de către profetul Isaia (Isaia 9:6) și apoi a fost preluat de Luis de Leon într-un tratat cu același nume.

Era necesar ca, în epoca Reformei, o epocă a războaielor să se amintească de acest atribut a lui Hristos, care și-a îndemnat discipolii din toate timpurile să caute calea păcii și nu a războaielor. În legătura cu războaiele, au fost formulate trei teorii: doctrina “războiului just”, teoria “cruciadei” și ideologia “pacifismului creștin”. Doctrina războiului just este una veche, ca fiind susținută de Augustin și Toma d’Aquino. Augustin îi spune într-o scrisoare guvernatorului Africii că trebuie să vrea pacea și războiul să-l declare doar în caz de necesitate pentru a obține pacea.

Toma d’Aquino când ia în discuție războiul, îl citează pe Iisus din Noul Testament făcând distincție între persoana particulară și funcția politică. El consideră că războiul trebuie să aibă trei condiții necesare: existența unei cauze drepte apărarea binelui și dobândirea păcii printr-o intenție bună, purtarea războiului să fie autorizată. Adepții de mai târziu a lui Toma d’Aquino au mai adăugat încă o condiție: războiul să fie purtat cu mijloace potrivite.

Luther este cel care a preluat și a continuat gândirea despre război a lui Augustin și Toma d’Aquino. El face o distincție clară între împărăția lui Hristos și cea a lumii, între funcția publică și persoana particulară și acest cadru îl ajută la rezolvarea contradicțiilor dintre dragostea pentru Iisus și îndatoririle celor implicați în viața politică și serviciul militar. Astfel, Luther consideră că natura celor două împărății reiese din răspunsul dat de Iisus lui Pilat: “*Împărăția Mea nu este din lumea aceasta*”, de unde el înțelege că acțiunea militară nu este potrivită pentru apărarea Împărăției lui Hristos. Dar, el e de părere că războiul nu este rău, aducând laude profesiei militare, dar condamnând abuzul, înțelegând că venirea lui Hristos a însemnat o iubire jertfitoare față de noi.

Concluzia pe care Luther o are este că, se poate folosi legea lumească și sabia pentru pedepsirea celor răi cât și pentru apărarea celor dreptii, de către creștini. Astfel, orientarea centrală a Reformei în ceea ce privește iubirea pentru Iisus și război este o continuare a tradiției medievale ilustrată de Augustin și Toma d’Aquino. Totuși, Luther se deosebește de Augustin și Toma d’Aquino prin ideea cruciadelor. Cu prilejul acestora se transformă semnul crucii lui Hristos în cauza unei păci și a unui război sfânt, pentru pedepsirea răufăcătorilor.

Cel mai apropiat idealului cruciadelor în epoca Reformei a fost un lider extremist pe nume Thomas Muntzer care era convins că Hristos și apostolii lui, au pus baza unei credințe pure care a fost pângărită de falșii apostoli. El pornește de la textul din (Matei 10 : 34): “*Să*

²⁶Jaroslav PELIKAN, *op.cit.*, p.185.

nu credeți c-am venit s-aduc pacea pe pământ.N-am venit s-aduc pacea ci sabia.”, și consideră aceste cuvinte o chemare la revolta creștină. Dar concepția lui Muntzer despre războiul sfânt s-a încheiat cu dezastrul războiului țărănesc. Nici concepția lui Luther despre un război just nu a fost trainică, la încheindu-se în urma Războiului de 30 de ani.

Cei care au reușit să dea o rezolvare dilemei războiului au fost anabapțiștii , quakerii și alte grupării pacifiste ale Reformei radicale. Aceștia, “ au înțeles mesajul lui Hristos în așa fel, încât pentru ei războiul sfânt nu era sfânt iar războiul just nu era just.”²⁷. Argumentele lor sunt luate atât din sfera moralului și a raționalului, cât și din sfera teologiei și hristologiei.

Luther, referindu-se la anabapțiști îi numește “noii călugări” ei depășind chiar concepția tradițională expusă în *Imitatio Cristi* sau în alte opere cu caracter monastic. Anabapțiștii definesc creștinismul evanghelic ca o lepădare totală de trecut, iar Iisus, pentru ei, este arăt o exemplificare cât și un exemplu. Documentele reformei relatează despre martirajul anabapțiștilor cu gândul la viața, moartea și învierea lui Hristos. Ei aveau o viață de supunere totală față de voia lui Dumnezeu, dar și asumată în fața Lui, dorind să devină “turma” căreia I s-a adresat Iisus(Luca 12:32)“Nu te teme turmă mică, pentru că Tatăl vostru vă va da cu plăcere Împărăția”²⁸.

Anabapțiștii evanghelicici nu susțin ideea lui Luther, potrivit căreia viața creștină ar avea un caracter laic, ci din potrivă, ei îi cheamă pe adevărații ucenici ai lui Iisus să lase lumea și viața lumească. De asemenea, ei critică distincția făcută de Luther între Împărăția lui Iisus și cea a lumii și cheamă la adevărata ucenicie, proclamându-l cu tărie pe Iisus ca Domn al Păcii. De aceea ei condamnă războiul și folosirea forței și îndeamnă la supunere față de stăpâniri deoarece acestea sunt rânduite de Dumnezeu: „*Oricine să fie supus stăpânilor celor mai înalte;căci nu este stăpânire care să nu vină de la Dumnezeu. Și stăpânirile care sunt, au fost rânduite de Dumnezeu.*”. (Romani 13,1)

O altă etapă a pacifismului creștin se deschide odată cu teoria lui Robert Barclay, principalul teolog și apologet al mișcării quakerilor. Prin această teorie Barclay nu condamnă întru totul războiul spunând că pentru judecătorii actuali ai lumii creștine războiul nu este cu totul nedrept întrucât ei sunt departe de perfecțiunea religiei creștine. Dar, pentru cei care urmează calea lui Hristos războiul nu este permis, ei ne având dreptul de a se lupta cu arme deoarece toată nădejdea lor trebuie să fie în Hristos.

În această perioadă a Reformei imaginea lui Iisus ca Domn al Păcii nu a constituit o temă reprezentativă pentru iconografia creștină din două motive. În primul rând, mulți dintre exponenții pacifismului creștin nu erau de acord cu folosirea imaginilor în biserică, în al doilea rând, această imagine a lui Iisus ca Domn al Păcii era mult mai greu de zugrăvit. Astfel, pentru pacifismul creștin crucea triumfă “asupra armurii și armelor și nu prin acestea.”²⁹.

Iisus eliberatorul

²⁷ Jaroslav PELIKAN, *op.cit.* , p.205.

²⁸ Cornilescu DUMITRU, *Biblia sau Sfânta Scriptură* , editura Societatea Biblică,p.1006.

²⁹ Jaroslav PELIKAN, *op.cit.*, p.210.

În sfârșit, o altă reprezentare a lui Iisus a fost aceea de eliberator. Iisus, se identifică cu originea Legii, cu puterea de a ierta păcatele și cu principiul etic.³⁰ Această reprezentare este foarte bine evidențiată în romanul lui Dostoievski, *Crimă și Pedepsă*, în viziunea Marelui Inchizitor pe care o are Ivan Karamazov. Hristos se întoarce pe pământ unde este întâmpinat de oamenii pe care îi binecuvântează cu prezența și minunile sale. Dar, El este prins de data aceasta din ordinul, Marelui Inchizitor, cardinalul arhiepiscop de Sevilla și apărător al credinței, și interogat de acest reprezentant al creștinismului instituțional care a reușit până la urmă să îndrepte toate greșelile pe care le-a făcut Hristos pe când era pe pământ.”³¹

Xilogravura lui William Sharp îi reprezintă pe aceștia doi dar într-un contrast izbitor. Cu toate că figura Inchizitorului este luminată în timp ce Iisus este reprezentat stând cu spatele, totuși, figura lui Iisus, a, prizonierului, domină gravura deoarece El este eliberatorul. Această percepere a lui Iisus ca eliberator a făcut ca sclavia să nu fie considerată o instituție lăsată de Dumnezeu ci o urmare a căderii omului în păcat. Pentru a argumenta această idee se face trimitere la Epistola lui Pavel către Filimon, unde autorul îi trimite lui Filimon pe Onisim, robul lui, în speranța că acesta îl va primi dar nu ca rob, ci ca pe un “frate iubit”.

Din acesta parte reiese că artiștii din toate timpurile au căutat ceva sau pe cineva la care să-și raporteze opera sau care să le slujească drept model în creațiile lor. Se pare că Iisus Hristos este modelul cel mai autentic, cel mai original, demn de a fi urmat, este acela care a fost deopotrivă om și Dumnezeu.

Așadar sursa de inspirație pentru arta religioasă este persoana lui Iisus care a ajuns să fie considerat atât temelie a continuității în artă cât și sursa inovației artistice.

Bibliografie:

- ADĂMUȚ, Anton, *Literatură și filosofie creștină*, Iași:Fides, 1997.
- ANDREIESCU, Valeriu, Lect.univ.dr.,*Istoria creștinismului*, curs universitar ITP.
- ANDREEV, I.M., *Teologie Apologetică Ortodoxă*, București:Sofia,2003.
- BĂLAN , Mihailovici, A., *Istoria culturii și civilizației creștine*, București:Oscar Print, 2002.
- GIUSSANI, Luigi, *Sensul Religios. Prima parte a parcurșului*, București:Arhiepiscopiei Romano-Catolice, 2000.
- GIUSSANI, Luigi, *La originea pretenției creștine. A doua parte a parcurșului*, București:Meridiane, 2002.
- PELIKAN, Jaroslav, *Isus de-a lungul secolelor. Locul lui în istoria culturii*, București:Humanitas, 2000.
- POPESCU, Theodor M., *Biserica și cultura*, București:EIBMO, 1996.

³⁰ Luigi GUSSANI, *La originea pretenției creștine.A doua parte a parCursului*, București, Edit. Meridiane, 2002, pp.87-88.

³¹ Idem, p.240.